

Коломієць О. Л.,
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
факультету забезпечення державної
безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У військовому колективі феномен лідерської поведінки має особливе значення, оскільки саме від її прояву значною мірою залежать єдність підрозділу, морально-психологічний стан військовослужбовців і результативність виконання службово-бойових завдань. Водночас питання визначення сутності лідерської поведінки залишається предметом наукових дискусій: чи варто розглядати її як відображення індивідуальних рис особистості військового, чи як наслідок взаємодії соціально-психологічних чинників і вимог професійного середовища?

Не менш важливим залишається питання про чинники, що визначають становлення й прояв лідерської поведінки у військовому середовищі. Передусім, це психологічні чинники (емоційна стійкість, самоконтроль, комунікативна компетентність, уміння надихати інших) та етичні чинники (відповідальність, почуття справедливості, честі, гідності, моральна послідовність), які формують основу авторитету командира. Їхня взаємодія визначає не лише ефективність впливу керівника на підлеглих, а й рівень довіри до нього.

Таким чином, на сучасному етапі постає науково-практичне завдання: окреслити сутність лідерської поведінки у військових колективах та з'ясувати, які саме психологічні й етичні чинники найбільшою мірою впливають на її результативність.

За визначенням наданим у «Доктрині з військового лідерства в Національній гвардії України», – «Військовий лідер – військовослужбовець, який згідно із займаною посадою чи якщо того вимагають обставини, здійснює вплив на людей, надаючи їм мету, спосіб та мотивацію для виконання завдання та вдосконалення організації» [1, с. 13]. Звідси виникають два питання: «Які види впливу існують взагалі?» і «Які ж саме види впливу Військовий лідер може використовувати?»

У військовому середовищі вплив лідера на підлеглих має виняткове значення, адже це чи не єдина сфера людської діяльності, де на кону стоять життя й смерть. Спираючись на ідеї French J. R. P. Jr. та Raven В. Н. [2], основні види впливу військового лідера, на нашу думку, можна класифікувати так:

– Формальні (офіційні) впливи — ґрунтуються на посадовій владі та регламентованих повноваженнях.

– Неформальні (особистісні) впливи — базуються на авторитеті, довірі й повазі до лідера, на його особистому прикладі хоробрості, честі й дисципліни.

Обидва типи включають нормативну складову (встановлення правил, норм, стандартів поведінки) і дескриптивну складову, яка поділяється на:

- адміністративну (накази, розпорядження, контроль виконання);
- дисциплінарну (система заохочень і стягнень).

Такі впливи реалізуються через різноманітні психологічні засоби:

Моральний вплив — апеляція до честі, совісті, військових і національних цінностей.

Емоційний вплив — здатність надихати, підтримувати бойовий дух, знижувати стрес, формувати довіру (емоційне мотивування, сугестія, підтримка у стресових і посттравматичних станах).

Раціонально-логічний вплив — переконання, логічні аргументи, роз'яснення цілей і сенсу завдань, раціональне мотивування.

Колективний вплив — формування єдності, корпоративного духу, підкреслення спільних цінностей, апеляція до інституційних норм (військова присяга, статuti, закони).

Таким чином, військовий лідер здійснює вплив не лише через наказ, а й через моральний авторитет, психологічну підтримку та колективну згуртованість. Саме поєднання формальних і неформальних впливів забезпечує ефективність лідерства. Наведені чинники є частково лабільними, тобто залежать від культурних і історичних контекстів. Отже, у понятті «лідерство» доцільно виокремити постійну (const) і змінну (var) складові.

Авторський колектив у складі Majolo B., Lehmann J., Vizioli A. та Schino G. демонструє зв'язок між домінантністю та репродуктивними перевагами у низки видів приматів [3]. Звідси можна зробити припущення, що соціальна функція лідерської поведінки має біологічне походження й, відповідно до «піраміди Маслоу», пов'язана з базовими потребами — безпекою та розмноженням. Таким чином, альтруїстичне начало лідерства можна вважати архитиповим для людини, тобто постійним (const).

Водночас подальші, умовно «пізні» нашарування лідерської поведінки формувалися під впливом культурних чинників, які визначали уявлення про добро і зло, прекрасне й потворне, належне й наявне, а також про мораль, авторитет, психологічну підтримку й колективні цінності. Усе це надає лідерству варіативного (var) характеру.

Отже, сутність лідерства варто шукати в його базовій, первинній складовій, що полягає у забезпеченні репродуктивної функції. Наступним етапом дослідження постає з'ясування сутності поняття «військовий».

«Військовий — той, що стосується війська» [4]. Це об'єктно-атрибутивне словосполучення, у якому залежне слово, виражене прийменником, характеризує головне слово, виражене іменником [5], тобто означає — «такий, що належить до війська».

Військо — спільнота воїнів, тобто тих хто примушує підкорятися. (Пов'язані зі словом «вина», → «повиноватяться») [6].

Таким чином, «військовий» — це той, хто має здатність примушувати до підкорення, тоді як «військовий лідер» — це домінант серед тих, хто примушує підкорюватися, тобто підкорювач підкорювачів, у поведінці якого закладено альтруїстичне начало. Цей альтруїзм має біологічне коріння, пов'язане з репродуктивною функцією, однак самим реципієнтом він не усвідомлюється, адже, як і інші базові функції, належить до сфери колективного несвідомого.

У характері військового лідера виявляється неусвідомлена потреба домінування, частиною якої є не лише прагнення справити позитивне враження на осіб протилежної статі, але й внутрішня, глибинна потреба в альтруїзмі. Ця потреба, хоч і має природне підґрунтя, може бути раціонально переосмислена та використана як основа для розвитку гуманістичних засад і моральної зрілості майбутніх військових лідерів.

Список використаних джерел:

1. Аллеров Ю.В., Кривенко О.В. Роль і місце Національної гвардії України у структурі сектору національної безпеки і оборони України. Наука і оборона. 2018. № 3. С. 3-9.

2. Доктрина з військового лідерства в Національній гвардії України. Департамент професійної підготовки головного управління Національної гвардії України. К., 2022, 26 с.

3. Majolo B., Lehmann J., Vizioli A de B., Schino G. Fitness-related benefits of dominance in primates. *National Center for Biotechnology*. Volume 147, Issue 4, April 2012. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ajpa.22031> (дата звернення 08.09.2025).

4. Словник української мови і культури. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9> (дата звернення 08.09.2025).

5. Синтаксичні відношення у словосполученні. *Українська мова та література*. URL: <https://zno.if.ua/?p=4095> (дата звернення 08.09.2025).

6. Етимологічний словник української мови. <https://goroh.pp.ua/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9>